

עוסקים בדברי התוס' בחולין כט ע"ב, אדמאמו"ר זצ"ל פתח המברק, עמד וברך, וחזר לענין שהיו עוסקים בו באמרו 'וכי מסתבר שלמ"ד אינה לשחיטה אלא לבסוף, התחלת השחיטה אינה כלל חלק ממנה', וכן המש"ך להתעמק בסוגיא כאילו לא קרה שום דבר... (מתוך תולדות הגרא"ו – המובאים בתחילת ספר 'קובץ שעורים')

## דף ל

### באורים בפשט

**והוינן בה, טעמא שלא לשמו, הא סתמא פטור, ואמאי...'** – כן היא גרסת רש"י. ואף על פי שמהרישא יש לדייק להפך, דוקא שחט לשמו פטור – הא סתמא חייב (כן הקשו בתוס'. וע"ע בתורא"ש) – כיון שהדיוקים קשים אהדדי, יש לנו לפרש שב'לשמו' דרישא נכלל גם שחיטה בסתמא, שהרי 'סתמא – לשמו', אבל 'שלא לשמו' דסיפא ודאי אינו מתפרש על סתמא. (עפ"י חדושי הרמב"ן והר"ן. עע"ש. וע' גם בתורת חיים ובחדושי הנצי"ב).

**(ע"ב) 'החליד' – לשון חלדה,** כחולדה הדרה בעיקרי הבתים, שהיא נסתרת ומכוסה. (עפ"י גמרא לעיל כ: הערוך, ערך גרם-ג. וע' במובא לעיל שם מה'יבין-שמועה).

וכן נמצא פועל 'חלד' בלשון חכמים, במשמעות הפירה והתירה: 'חולדה זו שחולדת בעקרי בתים' – פסחים ק"ה: לפי כת"י מינכן; 'מרחיקין את הורעים... מפני שמחלידין את הקרקע ומעלין עפר תיחוח' – ב"ב יט; 'הקב"ה עושה להן מחלים-מחלים מלמטן והם מחלידין בהם עד שהם באים תחת הר היותים' – פיסק"ד קמו. עפ"י מילון א"ש).

**'היה שוחט והתיז את הראש בבת אחת, אם יש בסכין מלא צואר – כשרה...'** – הרמב"ן פרש (וכן דעת הרא"ה בבדק הבית ב"ש ש"א) 'התיז את הראש' כפי פשטות הלשון, שהראש כולו הותז והופרד. וכתב לפי זה שאם לא התיז את כל הראש אלא הסימנים לבדם, אפשר שאין צורך בסכין ארוכה כשיעור שבמשנה, כי די אף בסכין קצרה לחתוך הסימנים גם בהולכה ללא הבאה או הבאה ללא הולכה. (ואולם ברישא דקתני 'התיז את הראש פסולה' – ודאי לאו דוקא הוא, כי בכל אופן שהוא דוחק את הסכין וחותר ע"י הדוחק ולא בדרך הולכה והבאה – פסול. אלא נקט 'התיז את הראש' משום הסיפא. עפ"י שו"ת הרשב"א ח"א טז, תרמח; רש"ש).

אבל הרשב"א והר"ן סוברים שהתזת שני סימנים בכלל 'התזת הראש' היא, והביאו דוגמא ללשון זו. ולשיטה זו, גם בחיתוך הסימנים בלבד צריך שיעור כמלא צואר, כששחט בהולכה ללא הבאה או בהבאה ללא הולכה.

**'אבל אם הולך והביא, אפילו כל שהוא, אפילו באיזמל – כשרה' –** כתבו כמה ראשונים, שזה דוקא בעוף שצוארו דק, אבל בהמה צריכה סכין כמלא צואר וחוצה לו כמלא צואר. (בה"ג; ר"ח. והובא ברי"ף; רבנו שמואל – מובא בהגהות אשר"י). ואילו הרמב"ן כתב שאין נראה כן מן הגמרא, שאלמלא היה הדין בעוף ולא בהמה, היו רבותינו מפרשים הדבר.

(וכי"ב כתב הר"ן. וכן נראה לדייק מרש"י, שפרש רישא דמתניתין בהמה, ואילו היתה הסיפא מדברת רק בעוף, לא היה סותם. ואפשר שחומרת הגאונים היא ולא מדינא דגמרא).

## ציונים וראשי פרקים לעיון

**'אבל חכמים אומרים: שנים שוחטים זבח אחד' – בספר 'באר יצחק' (או"ח יד, ד) הקשה כיצד התירה תורה לעשות צרכי גבוה בשבת, והלא יכולים לעשות בשנים, וקיימא לן שנים שעשו מלאכה בשבת פטורים, והיתר קרבנות בשבת בגדר 'דחוייה' ולא 'הותרה'? ותירץ, שהטעם שנים שעשו פטורים, מבואר ברש"י (שבת צב:), משום דלאו אורחיה הוא, הלכך כל שיש מצוה בדבר, רחמנא אחשביה, ולכן שנים שיעשו מלאכה זו יתחייב כל אחד מהם, כמסייע במלאכה. ע"ש.**

**ומהגרא"י הרצוג זצ"ל שמעתי לתרץ, שלכן אין שוחטים בשנים, דהשתא לפני מלך בשר ודם אין עושים כן לפני ממ"ה הקב"ה על אחת כמה וכמה – כסברת הגמרא בכמה מקומות (ע' ביומא מז. לענין חפינת הקטורת; מנחות סב. לענין תנופת הלחם והכבשים). (מהגרז"נ גולדברג שליט"א.**

**וע"ע בחדושי הגרז"ר בענגיס (ח"ב י, ח), שכתב ששחיטת קרבנות בשבת וביו"ט כשאי אפשר בזמן אחר, הרי זה בגדר 'הותרה', שמצוותן בכך, ולכך אין סברא לומר שיעשה ע"י שנים).**

**'נהי דאידיחי ליה מפסח מדמי פסח מי אידיחי' – על אפשרות פדיון לאחר תחילת שחיטה – ע' באריכות בחזון איש (יו"ד ג, יד-טז); אחיעזר ח"ב כח; שו"ת ורע אברהם ב, ז; בית זבול ח"א י; משיב דבר ח"ב טו; 'חדושי הגר"ח על הש"ס' (השלם), עמ' קלז; (בית הלוי ח"א לא; זכר יצחק סוס"י עד).**

**(ע"ב) 'אבל אם הולך והביא אפילו כל שהוא אפילו באיזמל – כשרה'. לכאורה נראה דהיינו דוקא אם הולך והביא על הסימנים ולא ירד לצדי הצואר, שאם כן הלא היא שהייה (הרי"ד ויזר שליט"א).**

**'רבא הוה בדיק ליה גירא לר' יונה (במהרי"ק הגרסא: לר' יואב) בר תחליפא ושחט בה עופא בהדי דפרח... – מכאן הוכיח המהרי"ק (לח. וביתר באור ע"ש בשורש קמו ד"ה ואגב גררא) שזה שנמצא כתוב בהלכות שחיטה מהאשכנזים (בשם האור זורע) להצריך לבדוק סימני העוף מיד אחר שחיטתו, לידע אם נשחטו רובם, ואין להמתין בבדיקה זו לאחר זמן, שמא מתוך הפרכוס והקפיצות נתרחב החתך ונראה רוב לאחר שחיטה – אין זה מעיקר הדין ואינו מעכב בדיעבד אם שהה ולא בדק מיד, שהרי כאן היה יורה בעוף כשפרח באויר, והיה העוף נופל ונחבט בקרקע ומפרכס ומקפץ עד שהיה נוטלו לבדקו, ואעפ"כ לא נמנעו מלעשות כן לכתחילה. (וכן הביא הרמ"א – יו"ד כה, א).**

**ויש מי שכתב לדחות, שאמנם כשנמצא הוושט שחוט – כשר, שאין דרכו להקרע אלא באורך ולא ברוחב, אבל דרך הקנה להתפרק, וחוששין שבקלות נעשה רוב על ידי הפרכוס. (מובא בש"ך שם סק"ג).**

## כללים

**'בעי רב פפא: החליד במיעוט סימנים מהו? תיקו' – לפרוש רש"י, מדובר שלאחר ששחט בהכשר רוב סימנים, נסתפק רב פפא לפסול משום חלדה. והקשו הראשונים ז"ל מדברי התוספתא שמפורש בה להכשיר. וכתבו, שאף אם ננקוט שלא ידע הש"ס מתוספתא זו, מכל מקום קשה על פסק ההלכה שכתב רש"י לאסור, והלא בתוספתא מפורש שכשר.**

וכתב הרא"ש ז"ל: 'ואיכא למימר כיון דסליק גמרא בתיקו בבעיא דחלדה, יש לנו להחמיר כדברי רש"י, דמסתבר טפי למימר שלא רצה בעל הש"ס להביא הברייתא השנויה בתוספתא המכשרת במיעוט בתרא ולפשוט הבעיא, משום דקים ליה דלא מיתניא בר' חייא ור' אושעיא, אין לסמוך עליה, ממה שנאמר שלא ידע בעל הש"ס.

ומסתבר שכל תוספתא שלא נתפשטה עד אחר סידור הש"ס לאו דסמכא היא, דמסתמא כיון שרצו חכמי ישראל לעשות חבור קיים אמת, חקרו וחזרו לידע כל הספרים שנכתבו על דברי חכמים וביררו אותם שהם בר סמכא, ועל ידם חברו הש"ס – הילכך אין לסמוך על תוספתא זו כיון שאין בעל הש"ס מסכים עליה...! עד כאן לשון הרא"ש. (וראה ישוב לשיטת רש"י מדברי התוספתא – בזכר יצחק לט).

ולא רק כשהתלמוד הסתפק בענין ולא הכריע מדברי התוספתא, אלא אפילו הלכה שאינה מוזכרת בש"ס כלל, והיא מפורשת בתוספתא – נמצא בספרי הפוסקים שכתבו שאין הכרח לפסוק כאותה תוספתא, ובפרט כשהתלמוד דן בנושא ולא חילק, והתוספתא יצאה לחלק או להגביל – ע' בשו"ת הרדב"ז ח"א לא, ושם פו. וכן מבואר מדברי הר"ן להלן סו [דף כג. בדפי הר"ף ד"ה ובדגים]. וכיוצא בזה הביא הכסף-משנה (ציצת א, י) מהרמב"ם בתשובותיו, לענין הלכה המפורשת בספרי ואינה מפורשת בתלמוד.

עוד על הסתמכות על תוספתא שבידינו כמקור לפסק הלכה, ועל השיבושים וחילופי הגרסאות אשר בה – ע' בספרי חזו"א שביעית יד, יב; יו"ד הל' כלי היין נד, א; ערלה יב, ג, ה; נגעים י, א; ובמכתב שבסוף טהרות, עמ' רחץ.

וכן ביחס לתלמוד הירושלמי; כשתלמוד דידן אינו מחלק והתלמוד הירושלמי מחלק – מובא בתשובות הפוסקים שאין הלכה כחילוק שבירושלמי – ע' תשובת הרשב"א ח"א לה, הובאה בבית יוסף או"ח קכו. וע' בתוס' ברכות יא: (ד"ה שכבר) שתי דעות בשאלה כגון זו.

אבל דבר שלא הוזכר כלל בבבלי והוזכר בירושלמי – נמצא בספרי הפוסקים לפסוק כירושלמי. אך מצאנו כמה פעמים שהפוסקים פסקו נגד דין המפורש בירושלמי, כיון שלא הובא בתלמוד בבלי – ע' ברשב"א ובמאירי – יבמות קיב ובבית-יוסף אה"ע קכא ובענין קידושי ביאה דחרש; חדושי הרא"ה והריטב"א כתובות נד: וע"ש בר"ן להלן ובתוס' נג ד"ה השתא; שו"ת הריטב"א רה; בית יוסף או"ח סו"ס נט. קרבן נתנאל פ"ג דמו"ק, כב. וע' במובא ביד מלאכי כללי שני התלמודים ד; חזון איש או"ח סב, יט אות ה; יביע אומר ח"א ח, א-ג; קובץ על יד (שבסוף ספר בית ישי) עמ' תקיג. (וע' חזו"א הל' ק"ש יג, במכתב ב').

וכן בעיא שלא נפשטה בבבלי ונפשטה בירושלמי – כתבו שהלכה כודאות שבירושלמי. (ושונה מהתוספתא, שהתעלמות התלמוד ממנה מורה שאין הלכה כמותה, וכמו שכתב הרא"ש. לא כן כלפי הירושלמי) – ע' כסף משנה תרומות ת, טו; חזון איש הוריות טו, ו.

## פרפראות

'אין ושחט אלא ומשך' – עיקר השחיטה הוא המשכה; מושכים את הבהמה ממצבה הנוכחי ומעלים אותה להיות מוכשרת להפוך לדמו ובשרו של האדם. וכן הדבר בעבודת האדם; ישחוט נפשו הבהמית וימשכנה למדרגה גבוהה יותר, שתוכשר להיות מאוחדת עם הנפש האלקית. כי על כן נקרא 'אדם', מלשון אדמה לעליון. וכך עבודתו תמיד – להיות עולה והולך ועולה ממדרגה למדרגה. (עפ"י לקוטי שיחות-ד, עמ' 1294. ויסוד לדברים באגרת בעל התניא לשוחט דק"ק בעלזא).

**וזבחת – ואכלת** – אמר הרבי מלובלין זצ"ל: תחילה יזבח אדם את יצרו, ורק אחר כך יאכל מאכלו; שלא יאכל מחמת תאוה, אלא לבריאות הגוף או שאר כוונות (אמרי דוד' על תהלים, פד). והוה כוונת אמרם (גטין ע). סעודה שהנאתך ממנה – משוך ירך הימנה, (לא אמרו 'אל תאכלנה'); כלומר, כשרואה שמתגברת תאוותו ישהה באכילתו, שלא לאכול בתאוה רבה, אלא לצורך קיום נפשו ובריאותו, ורק אז יחזור ויאכל.

(דברי אמת פר' ראה; תפלה למשה פר' לך. מובא ב'אבני זכרון' – אכילה)

## דף לא

### הערות ובאורים בפשט

**ז'הא בעי כיסוי?...'** – משמע מכאן שכאשר אין דם לכסות – אסור לשחוט. (כן הוכיח מכאן ומעוד מקומות, הרשב"א בתורת-הבית א,ה).

וכנראה משמע לו שמדובר שלא היה יכול לתפוס את העוף בידי ולשוחטו ולכסות דמו כדת, ואעפ"כ אמרו שאסור לו לשחוט כשאין לו עפר מוזמן.

ואולם מדברי המרדכי (מנחות, הלכות קטנות תתקמ"ד) נראה שבמצוות עשה, כאשר האדם אנוס מלקיים המצוה, אינו אסור להכנס למצב שייאלץ לבטלה. שכתב שם, שבשבת שאי אפשר להטיל ציצית בבגד, אין איסור ללבוש בגד ללא ציצית. ולכאורה משמע שהרשב"א והמרדכי נחלקו בשאלה זו. וצריך עיון. עפ"י קהלות יעקב – מנחות כג; ב"ב י. לפי מה שכתבו אחרונים (ע' מג"א – ג) שאף לשיטת המרדכי יש דבר איסור דרבנן (אלא שהתירו בשבת משום כבוד הבריות) – יש לומר שאין מחלוקת בדבר, ואף כאן אסור לו לשחוט מדרבנן כשאין לו עפר. וע"ע מראי מקומות בכללות ענין זה, במובא ביוסף-דעת (סה) – קונטרס בענין ציצית פרק שביעי, יד).

**'דמזמין ליה לעפר דכולה פתקא'** – לפי המובא ברש"י, גם עפר תיחוח המוכן, יש לזמנו בפה לצורך כיסוי הדם. והרא"ש כתב שלא נתברר זימון זה למה צריך. וכן נוקט להלכה (להלן ספ"ו), שאם מצא עפר תיחוח ושחט עליו – דיו. (וכן נקטו הרשב"א כאן והמאירי והתוס' להלן פג: ד"ה צריך. ע"ש). ואולם כמה ראשונים כתבו כרש"י. (יראים – תלח; ר"ן להלן פ"ו; כל-בו; העיטור; האגודה).

(כתב הנצי"ב, גם לדעת החולקים על רש"י, מצוה לכתחילה על האדם ליתן עפר למטה, אלא שאם כבר מונח שם עפר תיחוח, הרי נפטר ממצוה זו, וכדין כסוה הרוח שפטור מלכסות. ולכאורה יצא לפי זה שלכתחילה אין לו לשחוט בדרך זו אם לא נתן האדם עפר למטה, שהרי מכניס עצמו לכתחילה למצב שייפטר מן המצוה, ודומה הדבר לשוחט ויודע שמיד כשישחוט, תכסה הרוח את הדם.

ודעת רש"י נראה, שהזמנתו בפה את העפר הקיים שם, מועילה לקיים מצות נתינה, וא"צ נתינה בידיים).

**'אמר רבי זירא: מלא צואר וחויץ לצואר. איבעיא להו, מלא צואר וחויץ לצואר כמלא צואר, דהוה לה תרי צוארי, או דלמא מלא צואר וחויץ משהו'** – לפי צד זה האחרון יתפרש לשון המשנה: 'מלא צואר' (ויש גרסה: 'כמלא צואר') – שוחק, דהיינו כשיעור צואר מלא – צואר ועוד משהו. (עפ"י רמב"ן ורשב"א)